

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.9.8>

УДК 338.432:340.341.1

В. В. Лаврук,

д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем,

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0778-7227>

Н. М. Присяжнюк,

к. вет. н., доцент кафедри іхтіології та зоології,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>

Ю. В. Федорук,

к. с.-г. н., доцент кафедри технологій у рослинництві та захисту рослин,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3921-7955>

Т. П. Лозінська,

к. с.-г. н., доцент кафедри лісового господарства,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7119-0759>

В. М. Іванько,

начальник управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Черкаській області

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-0926-7573>

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ**

V. Lavruk,

*Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance, Banking,
Insurance and Electronic Payment Systems,
Institution of higher education «Podilskyi State University»*

N. Prysiazhniuk,

*PhD in Veterinary, Associate Professor of the Department of Ichthyology and Zoology
Bila Tserkva National Agrarian University*

Y. Fedoruk,

*PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Technologies in
Crop Production and Plant Protection,
Bila Tserkva National Agrarian University*

T. Lozinska,

*PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Forestry,
Bila Tserkva National Agrarian University*

V. Ivanko,

*Head of the Department, State Agency for the Development of Land Reclamation,
Fisheries and Food Programs in the Cherkasy Region*

ORGANIZATIONAL APPROACHES TO THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES BY AGRICULTURAL ENTERPRISES

Застосування інновацій необхідне для більш ефективного розвитку у будь-якій сфері аграрного сектору України. У зв'язку з цим велике значення набуває нарощування інноваційної активності у всіх сферах сільськогосподарського виробництва.

Інноваційна діяльність в аграрному виробництві повинна розвиватися за кожним видом виробленої продукції. Кожен вид сільськогосподарської сировини потребує науково-технічного забезпечення, орієнтованого на підвищення якості, зменшення собівартості, створення нових корисних для споживача видів продукції.

У сільському господарстві інноваційна діяльність – це сукупність взаємопов'язаних послідовних дій щодо створення нової чи покращеної сільгосппродукції, або її переробки, оригінальних моделей її виробництва в умовах постійного розвитку науково-технічного прогресу.

Управління інноваційною діяльністю в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки ускладнює й ряд факторів, що обмежують ефективний розвиток сільського господарства. Серед них можна відзначити такі як невизначеність економічної ситуації, жорстка конкуренція, інфляційні процеси, зниження попиту, диспаритет цін, недостатні обсяги інвестицій в основний капітал підприємств.

Завдання перетворення вітчизняного аграрного виробництва на високотехнологічну та конкурентоспроможну галузь національної економіки означає, що при здійсненні науково-дослідних та конструкторських робіт більшою мірою мають враховувати запити сільськогосподарських товаровиробників. Головна причина полягає в тому, що в аграрному секторі не створено сучасну систему впровадження результатів інноваційної діяльності, а старі форми не забезпечують припливу в інноваційну сферу інвестицій приватних компаній. Без освоєння нових форм та методів взаємодії аграрної науки із споживачами її продукції неможлива масштабна техніко-технологічна модернізація сільського господарства, вирішення завдання підвищення ефективності виробництва в аграрному секторі, формування агропромислової інноваційної системи.

Аналіз ситуації дозволяє дійти висновку, що вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники реалізують окремі інноваційні проекти, але поширеність інновацій загалом в сільському господарстві залишається досить низькою. Це свідчить про незначний внесок аграрної галузі у становленні інноваційного шляху розвитку української економіки.

Найважливіша складова сталого економічного зростання аграрного сектору – перехід від інерційної до інноваційної моделі господарювання.

The application of innovations is necessary for more effective development in any area of the agricultural sector of Ukraine. In this regard, increasing innovative activity in all spheres of agricultural production is of great importance. Innovative activity in agricultural production should be developed for each type of manufactured product.

Each type of agricultural raw material requires scientific and technical support, aimed at improving quality, reducing cost, creating new types of products that are useful for the consumer. In agriculture, innovative activity is a set of interconnected sequential actions related to the creation of new or improved agricultural products, or their processing, original models of their production in the conditions of constant development of scientific and technical progress.

Management of innovative activities in farms of the corporate sector of the agrarian economy is complicated by a number of factors that limit the effective development of agriculture. Among them, one can note such things as the uncertainty of the economic situation, fierce competition, inflationary processes, a decrease in demand, price disparity, insufficient amounts of investments in the fixed capital of enterprises.

The task of transforming domestic agricultural production into a high-tech and competitive branch of the national economy means that the requests of agricultural producers should be taken into account to a greater extent when carrying out research and design works. The main reason is that the agricultural sector has not created a modern system for implementing the results of innovative activities, and the old forms do not ensure the inflow of private companies' investments into the innovative sphere.

Without mastering new forms and methods of interaction of agricultural science with consumers of its products, large-scale technical and technological modernization of agriculture, solving the task of increasing production efficiency in the agricultural sector, and forming an agro-industrial innovation system are impossible.

The analysis of the situation allows us to come to the conclusion that domestic agricultural producers implement individual innovative projects, but the prevalence of innovations in general in agriculture remains quite low. This testifies to the

insignificant contribution of the agrarian industry in the creation of an innovative way of development of the Ukraine economy.

The most important component of the sustainable economic growth of the agricultural sector is the transition from an inertial to an innovative business model.

Ключові слова: *інновації, сільськогосподарські підприємства, держава, аграрна наука, держава.*

Keywords: *innovations, agricultural enterprises, state, agricultural science, state.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Застосування інновацій необхідне більш ефективного розвитку у будь-якій сфері сільськогосподарського виробництва. У зв'язку з цим велике значення набуває нарощування інноваційної активності у всіх сферах аграрного виробництва.

Інноваційна діяльність в аграрному секторі повинна розвиватися за кожним видом виробленої продукції. Кожен вид сільськогосподарської сировини потребує науково-технічного забезпечення, орієнтованого на підвищення якості, зменшення собівартості, створення нових корисних для споживача видів продукції. Так, при виробництві добрив для підгалузей рослинництва застосовуються продуктові та процесні інновації, які мають на увазі виробництво як абсолютно нових добрив, що раніше не використовуються, так і зміна технології внесення вже існуючих добрив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку інноваційної діяльності сільського господарства в Україні присвячено роботи таких вчених, як: В.В. Лисенко, Т.А. Конєва, О.В. Гончаренко, О.М. Величко, Є.О. Діденко, Ю.О. Лупенко, Г.Є. Мазнєв, І.В. Сідельникова, Ю.В. Танасійчук, Т.О. Дерев'янка, В.П. Якобчук, Л.В. Дейнеко, І.А. Ганієва, О.М. Романчук, В. Мельник, О. Погріщук. Однак, незважаючи на глибину та різноплановість здійснених досліджень, наукові пошуки потребують узагальнення й урахування нових інструментів інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання.

Формулювання цілей статті. На основі узагальнення досліджень науковців та практичної діяльності суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу запропонувати практичні рекомендації щодо активізації інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, під інновацією (нововведенням) розуміється впроваджена новація, що забезпечує якісне зростання ефективності процесів або продукції, затребуваних ринком [1].

Інноваційні процеси в сучасному аграрному секторі характеризуються важливою особливістю: вони охоплюють не тільки виробництво сільськогосподарської сировини, а й весь багатоетапний процес, що завершується переробкою сільгосппродукції в кінцеве продовольство, готове для споживання, і доведення його через оптову, а потім роздрібну торгівлю до кінцевих споживачів.

Світовий досвід економічно розвинених країн свідчить про те, що результативність інноваційної діяльності та ступінь залучення до інноваційного процесу товаровиробників багато в чому визначають успіх проникнення на світовий сільськогосподарський ринок та конкурентоспроможність сільськогосподарських товаровиробників [2]. Сільське господарство провідних аграрних економік світу відповідає високому рівню технічної оснащеності, розвиток якого пов'язаний з результатами обміну інноваційними знаннями в галузі застосування новітніх технологій (нано- та біотехнології, використання альтернативної енергії, новітні інформаційні технології). На жаль, більшість товаровиробників не належать до такого рівня технологічного устрою, що негативно позначається на вітчизняній інноваційній діяльності.

На нашу думку, у сільському господарстві інноваційна діяльність – це сукупність взаємопов'язаних послідовних дій щодо створення нової чи покращеної сільськогосподарської продукції, або її переробки, оригінальних моделей її виробництва в умовах постійного розвитку науково-технічного прогресу. Інноваційна активність сільськогосподарських організацій є якоюсь агрегованою оцінкою інтенсивності створення, впровадження та практичного

використання інновацій. У сільському господарстві інноваційні процеси ґрунтуються на його специфіці, до яких належать:

- видове розмаїття сільськогосподарської продукції;
- поєднання технологічних та природних процесів, участь у виробництві живих організмів (рослин, мікроорганізмів);
- суттєві відмінності у технологіях виробництва сільськогосподарської продукції, їх значущість від непередбачуваних погодних та природно-кліматичних умов;
- сезонність виробничих процесів окремих видів сільськогосподарської продукції;
- територіальна роз'єднаність виробництва в аграрному секторі;
- відносна відособленість різних типів сільськогосподарських товаровиробників за формами власності, спеціалізації, розмірами, інтегрованістю та кооперацією;
- слабкий взаємозв'язок між сільськогосподарськими товаровиробниками та суб'єктами господарювання, які виробляють науково-технічну продукцію;
- недостатня активність інноваційної діяльності у сільському господарстві, зумовлена недостатнім рівнем платоспроможного попиту на науково-технічну та наукомістку продукцію;
- потенційні споживачі інновацій у сільському господарстві, як правило, мають недостатньо власних коштів, а також кредитних та інвестиційних ресурсів, внаслідок чого інноваційні процеси у сільському господарстві неможливі без участі держави, зокрема при здійсненні ефективної підтримки;
- невисокий рівень життя на селі;
- недостатня кваліфікація працівників суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу в щодо використання методів інноваційного менеджменту;

- різноманіття науково-технічних розробок, запропонованих для використання при виробництві сільськогосподарської продукції, різна їхня цільова спрямованість;
- тривалий процес розробки інновацій, насамперед у зв'язку з проведенням селекційної роботи;
- недостатня опрацьованість організаційно-економічного механізму передачі досягнень НТП сільськогосподарським товаровиробникам.

Дослідження науковців свідчать, що високий рівень, а також високу якість врожаю сільськогосподарських культур можна забезпечити лише при збалансованих поживних елементів дозах внесення мінеральних добрив [3]. Управління інноваційною діяльністю в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки ускладнюються низкою чинників, що обмежують ефективний розвиток сільського господарства. Серед них можна відзначити такі як невизначеність економічної ситуації, жорстка конкуренція, інфляційні процеси, зниження попиту, диспаритет цін, недостатні обсяги інвестицій в основний капітал підприємств, прияв деструктивних явищ в суспільно-політичному житті країни, що викликано в першу чергу військовою агресією України проти України.

В довоєнні роки, незважаючи на зростання виробництва сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства та особливо їх експорт, привабливість аграрної сфери економіки для інвесторів, її розвиток відбувався у складних соціально-економічних умовах [4]. Низькою та нестійкою була прибутковість галузей сільського господарства, зберігалася їхня висока залежність від імпортних поставок техніки, обладнання, насіння, ветеринарних препаратів та інших засобів виробництва. Продовжувався процес погіршення стану землі, основних фондів та кадрового потенціалу. Залишалися низькими темпи впровадження досягнень науково-технічного прогресу в сільському господарстві. Продовжувалася залишатись гострою проблема підвищення виробництва конкурентоспроможної вітчизняної сільськогосподарської продукції. Як і раніше, зберігалася високі масштаби сільської бідності, незважаючи на вживані державою заходи. Значна частина населення через низькі доходи

нездатна забезпечити необхідний рівень споживання продовольства, особливо м'ясних і молочних продуктів.

Продуктивність праці сільському господарстві України відстає США в 16 раз, Канади – в 15 раз, від Євросоюзу – в 5,9 раз [5]. Задля забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору як на внутрішньому так і зовнішньому ринках належить вирішити два взаємопов'язані завдання:

- по-перше, підвищити з допомогою інвестицій (як державних, і приватних) рівень технічної озброєності. Українське сільське господарство суттєво відстає від передових країн за масштабами застосування мінеральних добрив, тракторів і комбайнів. Мінеральних добрив вноситься менше: у 5 разів у порівнянні зі США, майже у 8 разів, ніж у ФРН та у 10 разів, ніж у Великій Британії [6]. В нормативно-правових актах зазначається, що у рослинництві техніко-технологічний рівень не дозволяє здійснити перехід на інноваційний шлях розвитку у найближчій перспективі. Незадовільним є рівень механізації в тваринництві, відновленню та розвитку якого приділяється пріоритетна увага. Корінної модернізації потребує виробнича інфраструктура сільськогосподарського виробництва;

- по-друге, вкрай недостатні темпи освоєння інновацій. Все ще відсутні дієві механізми, що спонукають суб'єктів господарювання до інноваційної діяльності, а творців інноваційних продуктів – до організації їх масової адаптації в реальних виробничих умовах, виробників сільськогосподарської продукції, переробників та харчовиків – до прагнення прискореного техніко-технологічного оновлення виробництва.

Завдання перетворення вітчизняного аграрного сектору на високотехнологічну та конкурентоспроможну галузь національної економіки означає, що при здійсненні НДДКР більшою мірою мають враховувати запити сільськогосподарських товаровиробників. Головна причина полягає в тому, що в сільському господарстві не створено сучасну систему впровадження результатів НДДКР, а старі форми не забезпечують припливу в інноваційну сферу інвестицій приватних компаній. Без освоєння нових форм та методів взаємодії аграрної

науки із споживачами її продукції неможлива масштабна техніко-технологічна модернізація сільського господарства, вирішення завдання підвищення ефективності виробництва в сільському господарстві, формування аграрної інноваційної системи.

Як відомо, провідні закордонні виробники сільськогосподарської продукції ще в останній третині минулого століття почали переходити на інноваційний шлях розвитку (так зване інформаційно-біотехнологічне сільське господарство), до точного (прецизійного) землеробства, наукомістких технологій та екологічно чистого виробництва стали широко впроваджувати техніку та обладнання нового покоління. Приєднання України до Світової організації торгівлі створило зарубіжним виробникам країн-експортерів конкурентні переваги на світовому та російському ринку. Впоратися із завданням ліквідації технологічної відсталості виробництва сільськогосподарської продукції вітчизняний агробізнес без активної ролі держави не може. Тому важливе значення має розвиток державно-приватного партнерства у реалізації інноваційних проектів в агропромисловому комплексі, що забезпечить підвищення його конкурентоспроможності.

Сільськогосподарське виробництво залежить від якості земельно-ресурсного потенціалу, природного вологозабезпечення, температурного режиму. Ці особливості впливають на ступінь ризикованості ведення галузі, а це веде до зниження зацікавлення зовнішніх інвесторів.

Основна особливість сільського господарства у тому, що економічний процес відтворення завжди поєднується з природним. Ця особливість веде до розбіжності робочого періоду з періодом виробництва, що зумовлює потребу у більшому проти іншими галузями обсяг ресурсів на одиницю продукції підвищення економічної ефективності.

Узагальнення результатів наукових досліджень вчених-економістів дозволяє зробити висновок, що основною ознакою інноваційних процесів у відтворенні є застосування більш досконалих з високими техніко-економічними параметрами засобів виробництва, а матеріальною основою інтенсифікації

сільськогосподарського виробництва є науково-технічний прогрес, що змінює якісний та кількісний склад виробничого потенціалу.

Переведення вітчизняних господарств корпоративного сектору аграрної сектору на інноваційний шлях розвитку можливе лише при вирішенні основних завдань. До них слід зарахувати:

- формування в країні потужної багаторівневої інформаційної мережі інфраструктури інноваційного ринку, без якої немислима реалізація всіх найкращих науково-технічних розробок та винаходів в сільськогосподарському виробництві;

- підвищення частки витрат на прикладні, у тому числі інноваційні дослідження та розробки, у загальних державних витратах на аграрну науку, що становить 0,37%. У економічно розвинених країнах цей показник у 7-10 разів вищий [7]. Не випадково реакцією США та держав Європейського союзу на фінансову кризу стало різке збільшення асигнувань на науку;

- розвиток державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Приватний бізнес братиме участь в інноваційному розвитку за дотримання трьох умов: прийнятна прибутковість, гарантія повернення інвестицій та наявність відрегульованої законодавчої бази. При цьому державі слід вкладати фінансові ресурси у формування інноваційної інфраструктури та контролювати якість створених нововведень;

- створення ефективної системи підготовки менеджерів у галузі інновацій, що дозволяє випускникам вузів без відриву від виробництва отримувати базові знання з економіки, досвід контактів з інвесторами та найголовніше – пройти стажування у вітчизняних та міжнародних інноваційних компаніях. Така програма відіграє роль каталізатора творчої активності молоді. Замовниками таких фахівців можуть стати великий та малий інноваційний аграрний бізнес. Для підготовки таких фахівців можна використовувати наступний механізм: цільову підготовку оплачує студент, а суб'єкт господарювання гарантує повернення цих коштів через півроку роботи на підприємстві;

- створення спільними діями влади та бізнесу «полюса конкурентоспроможності», тобто таких навчально-науково-виробничих кластерів, у рамках яких зміцнюються зв'язки між навчальними, науковими установами та виробничими структурами. Подібне партнерство дозволить здійснити перехід до цільового замовлення науково-дослідних розробок для бізнесу та дасть імпульс інноваційній складовій ВНЗ та НДІ з урахуванням їхнього географічного положення.

Згідно з останньою доповіддю ЮНЕСКО про стан науки в різних, США припадає 28,1 % світових витрат на дослідження, Китай – 19,6 %, ЄС – 19,1 %. Витрати США на науку становлять 453,5 млрд. дол., Китаю – 243,3 млрд. дол., Японії – 148,4 млрд. дол., Німеччини – 100,2 млрд. дол., Південної Кореї – 58,4 млрд. дол., Франції – 54,7 млрд. дол., Великобританії – 39,1 млрд. дол. та Україні – 37,9 млрд. дол. [8].

При цьому державі традиційно належить ключова роль фінансового забезпечення інноваційного процесу – основи модернізації економіки. Воно саме виступає великим, а в низці країн і основним інвестором у нові знання та технології. Частка держави у внутрішніх витратах на дослідження та розробки становить у країнах ЄС 33 %, США – 28, Китаї – 25, Бразилії – 50, Індії – 75 %. Крім того, держава виконує функцію каталізатора інноваційної активності національного бізнесу, створюючи для нього за допомогою різних фінансових та податкових механізмів стимулюючі умови, що підвищують ефективність вкладень у створення високотехнологічної продукції [9].

Необхідне подальше удосконалення форм та інструментів державної підтримки, нових фінансових механізмів, що дозволяють полегшити комерціалізацію наукових знань, програм виділення грантів на проведення початкових досліджень із проектів, розширення практики створення цільових венчурних фондів, які вкладають кошти у компанії на стартовому етапі. Безумовним пріоритетом залишається кадрове забезпечення суб'єктів господарювання та просування їх продукції на ринки збуту.

Однак головним завданням, яке стоїть перед державою в галузі модернізації сільськогосподарського виробництва на основі використання інновацій, є вирішення макроекономічних проблем, тобто ухвалення стратегії сталого розвитку сільських територій. Тільки в цьому випадку аграрна сфера економіки та її базова галузь – сільське господарство можуть стати одним із лідерів економічного зростання.

Визначальне значення для інноваційного розвитку аграрного сектору мають освоєння наукомістких енергозберігаючих технологій, застосування альтернативних видів палива, комп'ютеризація, а також інші нововведення у виробничих технологіях, а й у комплексному управлінні процесом виробництва. В інноваційних системах управління базовими функціями мають стати прогнозування, облік, контроль, координація, мотивація та регулювання.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Аналіз ситуації дозволяє дійти висновку, що вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники реалізують окремі інноваційні проекти, але поширеність інновацій загалом в аграрному секторі залишається досить низькою. Це свідчить про незначний внесок аграрної галузі у становленні інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки.

Найважливіша складова сталого економічного зростання сільського господарства – перехід від інерційної до інноваційної моделі господарювання. У сучасних умовах інноваційний шлях розвитку аграрного сектору має три взаємопов'язані та взаємозумовлені напрямки:

- інновації в людський фактор, що можливе лише за пріоритетного розвитку освіти, науково-дослідних інститутів, які розробляють нововведення, створення банку даних з інновацій, а також сільськогосподарські дорадчі служби, що обслуговують переважно мікро-, малі та середні суб'єкти підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу;
- інновації в біологічний фактор, пов'язані з розробкою та освоєнням нововведень, що забезпечують підвищення родючості ґрунту, зростання урожайності сільгоспкультур та продуктивності тварин. Саме особлива роль

інновацій у біологічний чинник є відмінністю інноваційного шляху розвитку сільського господарства порівняно з іншими секторами економіки;

- інновації технологічного характеру, що забезпечують вдосконалення техніко-технологічного потенціалу галузі на основі застосування енерго- та ресурсозберігаючої техніки, наукомістких технологій. У цьому особливого значення набуває розвиток галузей економіки, які забезпечують сільське господарство засобами виробництва.

В умовах недостатності бюджетного фінансування науково-технічної сфери аграрного сектору та низького платоспроможного попиту малих та середніх суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу для реалізації інноваційних процесів необхідно:

- по-перше, визначити напрями, які належали б до маловитратних як створення інновацій, і їх освоєння у виробництві;
- по-друге, задіяти механізм вбудовування аграрної науки безпосередньо у структуру ринків сільськогосподарської продукції та продовольства. Для цього необхідна державна підтримка дослідно-виробничих господарств системи НААН України, які виробляють насіння нових сортів та племінний молодняк худоби;
- по-третє, стимулювати господарства, що впроваджують інноваційні технології, шляхом проведення гнучкої державної податкової та цінової політики у сфері реалізації наукомісткої продукції.

Література

1. Олійник, О. В., Сідельнікова І. В. Інноваційна діяльність: особливості розвитку і активізації в аграрному виробництві. Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. Сковороди «Економіка». 2018. № 17. С. 73-82.
2. Sahachko, Y. M., Tesheva, L. V. Інноваційна діяльність підприємств аграрного сектора як критерій ефективності його виробничо-господарського потенціалу. Problemy Ekonomiky. 2020. № 4. С. 217-223.

3. Ільчук М., Свиноус І. Організаційні засади здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 4. С. 66-73.
4. Ковтун, В. А. Інноваційна стратегія розвитку аграрних підприємств. Фінансовий простір. 2020. № 3 (39). С. 145-153.
5. Ільчук М., Свиноус І. Економічні аспекти інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств України. Економічний дискурс. 2023. Випуск 3-4. С. 46-54.
6. Старинець, О. Г. Формування стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Інтелект XXI. 2019. № 4. С. 83-87.
7. Гончарук, І. В., Томашук, І. В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2023. № 1 (63). С. 30-47.
8. Ільчук Микола, Свиноус Іван. Економічні аспекти інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств України. Економічний дискурс. 2023. Випуск 3-4. С. 46-54.
9. Котвицька, Н. М. Світовий досвід стимулювання інновацій у агропродовольчій сфері. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 4. С. 347-351.

References

1. Olijnyk, O.V. and Sidel'nikova, I.V. (2018), "Innovative activity: features of development and activation in agricultural production", Zbirnyk naukovykh prats' KhNPU imeni H. Skovorody «Ekonomika», vol. 17, pp. 73-82.
2. Sahachko, Y.M. and Tesheva, L.V. (2020), "Innovative activity of agricultural sector enterprises as a criterion for the efficiency of its production and economic potential", Problemy Ekonomiky, vol. 4, pp. 217-223.

3. Il'chuk, M. and Svynous, I. (2023), "Organizational principles of implementing innovative activities of agricultural enterprises", *Ekonomichnyj analiz*, vol. 33. 4, pp. 66-73.
4. Kovtun, V.A. (2020), "Innovative strategy for the development of agricultural enterprises", *Finansovyj prostir*, vol. 3 (39), pp. 145-153.
5. Il'chuk, M. and Svynous, I. (2023), "Economic aspects of innovative activity of agricultural enterprises of Ukraine", *Ekonomichnyj dyskurs*, vol. 3-4, pp. 46-54.
6. Starynets', O.H. (2019), "Formation of the strategy of innovative development of agricultural enterprises", *Intelekt XXI*, vol. 4, pp. 83-87.
7. Honcharuk, I.V. and Tomashuk, I.V. (2023), "Impact of innovative processes on increasing the competitiveness of agricultural enterprises", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 1 (63), pp. 30-47.
8. Il'chuk, M. and Svynous, I. (2023), "Economic aspects of innovative activity of agricultural enterprises of Ukraine", *Ekonomichnyj dyskurs*, vol. 3-4, pp. 46-54.
9. Kotvyts'ka, N.M. (2020), "World experience of stimulating innovations in the agro-food sector", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 4, pp. 347-351.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2024 р.